

Herkes memnun ve hayrette!..
ÜNİVERSAL Traş Bıçağını
kullananlar, onu bir daha terk
edemiyor
ÜNİVERSAL.. ÜNİVERSAL..
Bir defa tecrübe etmek kâfidir
Halis İsveç çeliğinden
PLÁTİNE

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

Ağustos 950

İÇİNDEKİLER:

Türküler Geliyor	Bedri Rakımi EYÜBOĞLU
Yunus'a Dair	Behçet Kemal CAĞLAR
Folklor ve Hayat	Prof. FİNDİKOĞLU Ziyeddin Fahri
İstanbul Folkloru: Unkapanı Hakkında Rivayetler ...	M. Halit BAYRI
Cihanbeyli Mânileri	İMAMOĞLU İsmet
Türkmen Etnografyası: Kadınlarda Giyim	Ali Rıza YALGIN
Mirzacan Bey «General Valerya Girigoroviç»	Ezgi DAMACI
Bir Memleket Yazısı: Rizenia Köylerinden	Zeyyat SELİMOĞLU
«Sümmâni» Hakkında	Cahit ÖZTELLİ
Kâtip Türküsü	Fikret MEMİŞOĞLU
Milli Oyunlar Festivali ve Milletlerarası Bebek Sergisi ...	İhsan HİNÇER
«Sen Bilirsin» Bir Şiir	Abdullah ERDOĞDU

Sayı: 13

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

24

240

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

SAYI: 13

AĞUSTOS 1950

YIL: 2; CİLT: 1

Türküler Geliyor

Yazan: Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

Açın kapıları açın!.. Türküler geliyor.

Bir bulut oynadı Sivas elinden
Ucu telli mektup geldi gelinden
Karlı dağlar nice olur, nice olur.

Karlı dağların sözü mü olur!.. Türküler geliyor. Sivastan, türküler Konyadan, Maraştan, Talasdan. Bir yandan Kağızmanlı Hıfzı bir mağara gibi soluyor. Ötede Karacaoğlan gülüyor. Beri yanda birisi ana avrat sövüyor.

Münkirle münafıkın huyu
Yıkıldı harap etti köyü
Mezarına bir tas suyu
Dökenin de avradını.

Aman niçin, niye diye sorma. Herifçiğlunun fena halde ayrıntı kabarmış, sonunda:

Sorarlarsa kim söyledi
Soranın da

diye veriyor.

★

Türküler geliyor her yandan. Rumeliden, Urfadan, Vandan.

Türküler geliyor halay çekerek türküler horon teperek, türküler geliyor söğüt dalları ile, iğde çiçeklerle donanmış; türküler geliyor katıla katıla gülererek, türküler geliyor kana bulanmış çenesini bıçaklar açmaz olmuş. Sonsuz bir feryad içinde insanın yüreğini söken, azdır, kudurtan türküler geliyor.

Açın kapıları açın türküler.

Yemenden kara kahve geç gelir amma kara haber tez ulaşır, ve bütün haberler gibi Ye-

mene gidenlerin macerası da türkülerin sırtır da gelir.

Bir incecik yolum gider Yemene,
İlgıt ılgıt kanım damlar çemene,

Yarısı siyahır türkülerimizin, yarısı beyaz. Bir yanı sıhatten kuvvetten çatlayan, öte ki yanı sıtmadan trahomdan çürüyen diyarın en çilgin sevinçten, en kıvrak oyun havasının en belâli habere türkülerden geçilir.

Çıktım iğdenin dalına
Dal kırılıverdi

derken, sizi tadına doyum olmayan akışına düğüm olmayan bir oyun havasına sürükliyerel bir yaprak gibi büker, henüz bu oyun hazzı için de kıvrılırken,

Yaralarım göz göz oldu,
Cerrah gözleyi gözleyi

diyerek, iflahımızı keser.

Türkülerimizin şakası yoktur. Asırlardı dilimizi konuşan insanların bütün sevinç ve kara haberlerini bize kadar ileten onlardır. Ti yatromuz türkülerde oynanmış, romanımız, hikâyemiz türkülerde dizilmiş, resmimiz, nakışımız türkülerde çizilmiştir. Hangi ressam tablosuna şu türkülerdeki resim kadar şiir katabilirse külahını havaya atmazdı?

Buhurcular bölük bölük geldiler.
Ak sinemi delik delik deldiler
Dıvarın önünde resmim aldılar
Ak kâğıt üstünde tanıyın beni

★

SÜMERBANK

Sermayesi: 200.000.000 Türk Lirası

Merkezi: ANKARA
Şubeleri: İSTANBUL, GALATA
ve BAHÇEKAPI

Vadeli ve vadesiz tasarruf
mevduatıyla ticarî mevduatı
en müsait şartlarla kabul eder.

TURAL

Komprimeleri

Öksürük ve Bronşite

Karşı

T. C. ZİRAAT BANKASI

VADESİZ TASARRUF HESAPLARI

1950 YILI İKRAMİYELERİ

İSTANBUL ve ANKARA'DA 8 EV AYRICA: 200.000 LİRA

ACELE 150 LİRALIK BİR HESAP

AÇTIRINIZ HER 150 LİRA İÇİN AYRI BİR KURA NUMARASI VERİLECEKTİR.

Çekiliş tarihleri: 10 Mart, 15 Mayıs, 30 Haziran, 31 Temmuz, 29 Ağustos, 30 Eylül,
22 Ekim, 20 Aralık

İkramiyeye giriş şartlarını Bankalarımızdan öğreniniz.

Yunus'a Dair

Yazan: Behçet Kemal ÇAĞLAR

Kâh tozarım yollar gibi
Kâh eserim yeller gibi
Kâh çağlarım seller gibi
Gel gör beni aşk neyledi
Mecnun oluben yürürem
Seni düşümde görürem
Uyanır yanar erirem
Gel gör beni aşk neyledi
Tut elimden kaldır beni
Yâr vasluna erdir beni
Çok ağlattın güldür beni
Gel gör beni aşk neyledi
Ben Yunusi biçreyem
Baştan ayağa yâreyem
Yâr elinden avâreyem
Gel gör beni aşk neyledi

Sanki yanibaşımızda yaşayan bir içli halk adamı, bugünün diliyle sesleniyor. 25-30 yıl öncenin aşk neşiydeleri bize hem ağdalı hem gülmüş gele dursun, bu, bizi içimizden ürpertiyor. Evdeki çocuktan kahvedeki ihtiyara kadar herkesi saran bir ses. Anlıyoruz, inanıyoruz ki seviyor. İşte, diyoruz Allahı sevince de böyle sevmeli, memleketi sevince de, kadını sevince de.

Mor sinekler konmuş elâ gözüne

★

Güvercin topuklu yarım keklik simalı

★

Ulu ulu kervan geçmiş yollar gibi inlerim

★

Kaldı göç eyledi avşar elleri

Ağır ağır giden eller bizimdir.

Yol verin dağlar türküler geliyor türküler!
Dilimizin tadı geliyor. Memleketimizin taşının toprağının, rüzgârlarının hele hele insanlarının tadı geliyor. Bak türkülere kulak kabartan yeni şiirimiz nasıl geliyor.

Mezar arasında harman olur mu

Kâzımımı vuranda din imân olur mu?

Türküsünün tadını çıkaran genç hikâyecilerimiz nasıl sahici edebiyata kavuştular.

Sarkışlalı âşık Veysel ne diyor biliyor musun; Kızıl Irmak geldi diyor, ne var ne yok sildi süpürdü diyor, ekin mekin demedi götürdü diyor, Kızıl Irmağa bir hayli veristirdik-

Yedyüz şu kadar yılın ötesinden geliyormuş, ne çıkar? Bu sabahki meltem gibi taptaze. Duru Türkçe, derin Türkçe, Yunus Türkçesi.

Halk şiirine musallat olmuş gurbet motif mi, işte, Yunusda, mutlak varlıktan kopup geldiğindenberi yurt da gurbet, dünya da:

Bir garip ölmüş diyeler
Üç gündün sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin

Yunus ermiş bir şairdir. Anadolunun tarihinde iki türlü ermişler var: Alperenler, Horasanerleri. Alperenler, 1071 den, Malazgirtten buyana, on-onbeş yıl içinde Akdenize varan fetih ordularının önüne tahta kılıçla düşmüş olan ermişlerin adı: Karacaatmetler, Ge-yiklibabalar, Karatekinler... Bu akın ve gazâ çağından sonra ya Haçlılar ya Moğollar Anadolu Türklerini şaşırtmış, bezdirmiş, bu dünya değerlerinden soğutmuş, o zaman ikinci nevi erenler türemiş: Horasanerleri, halkın dikkatini ve aşkını öteki dünya kıymetleri üzerine çekmek için yollara düşen ermişler. Bunlar-

ten sonra da: Ah Kızıl Irmak diyor, sen bize çok işler ettin amma, seni bir gün elime geçirsem:

Fabrikaya tutsam seni!

diyor. Demiyor, sazı ile, şiiri ile bar bar bağırıyor. Orman bekçileri Veysel'in baltasını almışlar:

Nittin baltayı baltayı
diye sazı ile soruyor.

Ah cânım Veysel, sevgili şairim benim. Senin âma olduğuna, sekiz yaşından beri iki gözünde iki zindan dolaştığına kolay kolay kim inanır?

Sen âma halinle memleket meselelerini sazına dolarken, yalnız bir çift gözle değil, medeniyetin bütün ampullerile donanmış nice şairler tanıdım ki, Kızıl Irmağa fabrika kurmak şöyle dursun, burnunun dibinde olup bitenlerin bile farkında değiller. Selâm sevgili âşık Veysel! Bu yıl âkenden ne haber?

B. R. EYÜBOĞLU

dan biri de İlyas. Vefaiyye tarikatını kurmuş, müridi Baba İshak, Halifesi Hacıbektaş Veli dervişlerinden biri de Sarısaltuk Ona bağlı Baranbaba var, Tapduk Emre adında biri de onun içinde. Bizim Yunus bu Tapduk'un hem çırağı hem dili. Kalenderiler, Haydariler, Şeyyatlar birbirini kovalayadursun, arada bir de Emreler zümresi türüyor. Bir sürü bugüne gelmiş köy adları var: Emrem, Emreli, Emreler ve sonra halkın adını ezberleyip hayatını menkıbeleştirdiği âşıklar: Tapduk Emre, Yunus Emre, Sait Emre, Gevher Emre. Aslına bakarsanız, Emre'nin lûgat mânası âşık demek. Bunların tekke deyişleriyle Serçeşmesi kimse kim bize ne. Bize lâzım olan şu ki, bunların sanat bakımından serçeşmesi, başını, Yunus Emredir. Ona ümmî dediklerine bakmayın. Beylik bilgisi değil, özlü sezişi benimsemiş de ondan. Okumuş, hazmetmiş, temsil etmiş, kendini sarmayan bilgiden de soyunmasını bilmiş, hiç bir şeyi tam öğrenemeyeceğini öğrenmiş bir olgun. Bir ârif, bir rastgele âlim değil...

Zaten Anadolu, bilgiye taş çıkartan derin sezislerin, sağduyuların diyarıdır. İnsanların susup susup ta evliyalara gibi konuştuğu diyar. Alperenlerin, Keloğlanların kavalına söylettiği Karakoyun havalarele Bethovenlere taş çıkartan çobanların diyarı! Çilesini doldurmuş, ermiş diyar. Yunusun müridi Anadolu!

Tek Yunus, bir tek Yunus! Seyyâl bir zekâ, geniş bir ihâta, vecdili bir edâ, coşkun bir ifade, sade bir üslûb.. Dilinden milliyet fıskıran insanıyetçi bir şair, 72 millete bir göz ile bakan insan:

Yetmişiki millete Bir göz ile bakmıyan
Şer'in evliyasıya Hakikatte âsidedir.

Şeriat ve mezhep kayıtlarından sıyrılmış, hocaları şeriat oğlanları diye hor görmüş, kulukla Tanrılığın mezcedip, dini korkutup yıldırıcı bir ukûbet olmaktan kurtarmış, aşk ve cefayı kalbetmiş bir ârif.. Bektaşî, Kızılbaş, Melâmî, kaç çeşit halk ve tekke edebiyatı varsa mucidi o, başı o, kaynağı o.. Kabri de Sakarya kaynağının yanında, Millî Mücadelemiz gibi, millî edebiyatımızın kaynağı da Sakaryanın başı.

Biz, Yunusu sevenler, tarikatların sömürdüğü bir derviş diye değil, halkı bu dünyanın cennetinden yüzgevirten ahret kokulu bir mistik diye değil, büyük acaip derin şeyleri gerçekçi Türk halkına sade ve duru anlatabilen

bir müstesna yaratılış diye seviyoruz. Biz Yunusa, Türk'ün ölüm-ebediyyet-ideal karşısındaki düşüncelerini en hâlis, en selis ifade etmi diye hayranız. Bu sefer de biz cenneti bu dünyada, bu yurttan yaratmak için halkı coşturmal yolunda onun telkin kudretine sahip olmayı özliyoruz.

Yunusun ölümüne gidişi anlatmasına bakınız

Irak ola ana-ata.

Ezrail etekden tuta

Binem şol ağaçtan ata

Gidem hey dost deyu deyu

Üçüncü mevki trende tahta kanapeye oturup yakın bir köye gider gibi.

Ya öteki dünyadaki sorgu-sual sahnesi:

Âsi kulum defterine bak derse

Rahmetim çok amma sana yok derse

Yerle göğün arasından çık derse

İşt-o zaman eyvah bana vah bana

Pekiy, Allah sorar durur da kul hiç mi soramaz:

Ben bana zulmeyledim ettim günah

Neyledim nettim sana ey pâdişah?

Nane gerek ey Kerem ü Zülcelâl

Bir avuç toprağa bunca kiyl ü kaâl?

Beden yerde çürüyecek, cehennemde ya nacakmış, bundan akla ne, ruha ne? Bunla şimdiden bir büyük ateşe yansalar ya. Kendi büyük ve buruk zevkleri için şimdiden be deni ezâya koysalar ya. Onun gönlü dile gelecek kırattadır, o da bu sesi bize duyuracak mertebede.

Gönül der seninle dosta gidelim dost

Yâd olma bilişelim dosta gidelim dost

O iller güzel iller anda olan bülbüller

Ah ordan esen yeller dosta gidelim dost

Ve sonra, aklı-fikri, gönlü, kendi, bir ağızdan çığırsular:

Cânan illeri kandedir? Canan illeri kandedir

Nerdedir sevgilimin otağı? Yarabbi, aşkın ve

şevkin ver

Öyle mest et sen beni bilmeyeyim ben ben

Tâ ki bula can seni aşkın ver şevkin ver.

Her yolda, her zaman ermek için aşkta başka çare mi var:

Aşk gelicek cümle eksikler biter.

Gelince demiyor; gelicek, yani umulmaz bir zamanda, geliverince! Birdenbire geliverip içi mize giriverince. Aşk gelicek cümle eksikle biter!

Artık vecd içinde, gökte uçarcasına, deniz

Unkapanı Hakkında Rivayetler

Yazan: M. Halit BAYRI

Vaktile memlekete getirilen yağ, bal, un, buğday, hayvan, kahve, tütün, enfiye, ipek, pamuk, ipekten ve pamuktan yapılan kumaşlar için «Kapan» adile kıyılarda büyük binalar ve hanlar yapılır, bunlar için ayrı ayrı eminler ve kâtipler tâyin edilir, saydığımız maddeler şehre geldikçe buralara çıkarılır, mutlaka buralarda gümrüklenirdi. Şimdi «Unkapanı» denilen semtte de un için böyle bir bina kurulmuş, bu yere bundan dolayı «Unkapanı» adı verilmiştir.

İstanbul semtleri arasında Unkapanı eskiden tanınmış meczûbları olan bir yerd. Bu semtin başlıca meczûbları: Saçlı Mehmed, Sefer Dede, Yetmiş Kuruş Dede'dir. Başı açık, saçları dağınık, ayakları çıplak gezen Saçlı Mehmed, kış mevsiminde beyaz İmroz kebesi giyer, elinde bir teber olduğu halde dolaşmış. Kendisinin Gelibolulu olduğu söylenir, fakat açık ve düzgün Boşnakça konuşmuş Saçlı Mehmed, kırk yıl Unkapanında oturmuş, hattâ Evliya Çelebi doğduğu zaman kulağına bu adam ezan okumuştur.

Evliya Çelebi, çocukluğunda bir gün babasının Unkapanındaki kuyumcu dükkânında Kur'an okurken Saçlı Mehmed gelip dinleyerek «Allah Allah» demiş. Hemen civardaki berber

de yüzüncesine. Ateşte simender, ışıktâ pervane. Yanmak güzel. Yandıgını bile bile yanmak. Demirden pası gideren, cevheri kalibâ koyan, ruhu arıtan ateş... Yanmak güzel şey. Ateş, büyük temizliğin, alevin dili ne güzel yalar; hem ruhu, hem bedeni?

Canlar canını buldum
Bu cânın yağma olsun
Dünya malından geçtim
Dükkânım yağma olsun

İkilikten vazgeçtim
Birlik katına uçtum
Dert şarabını içtim
Dermanum yağma olsun

Yunus ne hoş demişün
Bal şeker mi yemişün
Ballar balını buldum
Kovanım yağma olsun

Behçet Kemal CAĞLAR

dükkânından güreşçiler tekkesi şeyhi pehlivan Ali meydana çıkıp bir nara attıktan sonra «Ey dost, Şahımız Şah Alidir, yoluna can ve başımız kurban olsun, Kerbelâ meydanıdır meydanımız.» sözlerini söylemiş ve Saçlı Mehmed'in elini öpmüş. Saçlı Mehmed de «Derviş Ali, İnşallah bu anda murad ve maksuduna erip Kerbelâ şehidlerinin sevabını kazanırsın», diye dua etmekle beraber, elindeki kumkumadan Derviş Aliye birkaç yudum su içirmiş. Derviş Ali tekrar nara atarak yine berber dükkânına girince Saçlı Mehmed, Evliya Çelebiye:

— İşte «Veketebna» âyetinin yeri geldi, tekrar oku; derken Derviş Ali berber dükkânından kaçarak gelmiş, arkasından Hacı Ahmedoğlu adında bir yiğit dal bıçak çıkıp Derviş Aliyi memesi üstünden vurmak suretile öldürmüş. Saçlı Mehmed o anda Derviş Alinin kulağına:

— Şimdi Kerbelâ şehidliğini buldun mu. «İnnen nefsi binnefs» âyetine mazhar oldun mu, deyip gitmiş. Evliya Çelebinin babası katili tutturup Yeniçeri Ağası Hasan Halife teslim etmiş.

Evliya Çelebi, bu hâdiseyi Saçlı Mehmedin keşif kudretini göstermek maksadıyla Seyahatnamesinde tatlı tatlı anlatmaktadır. Saçlı Mehmed bir gün Dördüncü Murada gidip:

— Murad Çelebi, Unkapanındaki halan Muslu Sultan üç gün sonra muhtaç bir hale gelecek, zavallıya elli kese ihsan et de borcuna versin, diye ricada bulunur. Dördüncü Murad:

— Peki Baba Sultan, diyerek Saçlı Mehmed'i savar, bu sözleri dinleyenleri hayret içinde bırakır. Üç gün sonra Muslu Sultanın sarayından yangın çıkar, Sultan baş açık, yalnız ayak kaçarak ancak canını kurtarabilir, muhtaç bir duruma düşer.

Sefer Dede, Unkapanında ekmeççi Ali Çelebinin fırınına, şiddetle yandıgı bir sırada girip uyumuş, sonra çıkıp tanıdıkları ile vedalaşmış, Unkapanından kendisini denize atmış ve kaybolmuştur. Yedi yıl sonra Cezayirden Kara Hoca ve Ali Peçenoğlunun gemileri ile İstanbula gelmiş, eskisi gibi Unkapanında oturmuş, fakat dilsiz olmuştur. Kara Hoca ve Ali

Folklor ve Hayat

Yazan: Prof. FINDIKOĞLU Z. FAHRETTİN

Yakın zamanlara kadar yalnız ilim adamlarının çalışma ve araştırma sahasına giren halk bilgisi tetkikleri ve her çeşit folklorik meşguliyetler, artık umumî hayatta da bir tezahür sahnesi arıyorlar. Yeni milletler kadar eskileri de bu tezahürün şekillerinden istifade etmekte adeta birbirleriyle rekabet savaşı yapmaktadır. Bu arada Almanya ile Bulgaristanı misal getirebiliriz: Almancanın konuşulduğu her toprak parçasını aynı devlet hududu içinde birleştirmek istiyen Almanya, bu gayenin tahakkuku için sık sık folklor sergileri, folklor bayramları tertip eder ve bütün Aimanlığın halk bilgisi sahasına giren mevzuları araştıran folkloristleri teşvik eder. Bunun yanında Bulgaristanın her sene tertip ettiği folklor bayramları haftalarca devam etmektedir. Bulgarlarca Sobur denen bu bayramlar, bir taraftan köylüleri şehre çeken ve iktisadî sobur faaliyetini arttıran, öte taraftan şehirlilere halk danslarını,

Peçenoğlu demişler ki, «Biz yedi yıl önce Cezayire giderken Sefer Dede'nin boğazı yakınlarına geldiğimiz vakit, Sefer Dede bir timsaha binmiş olduğu halde gemimizin arkasında göründü, kendisini gemimize aldık, timsah da gemilerimizle beraber limana girdi, sahile düşüp öldü, lâsesini Sefer Dedenin ricasile gömdük.»

Yetmiş Kuruş Dede, Budin civarında bir kalenin ağası iken Eğri fâtihi Üçüncü Mehmedle beraber savaşa gitmiş, «Ricali gayb», askeri içinde kalmış, dönüşünde sırnını ötekine berikine söylediğinden dili tutulmuş, yedi yıl sonra «Yetmiş kuruş» sözünden başka bir şey söyleyemiyerek Kopçalı çakşırı, Çekirdekli kaputu, Boşnak pabucu, kapanice ve serhadli dolmalar giyip «yetmiş kuruş», diye diye gezermiş. Şurası gariptir ki, İstanbulda o zaman meşhur olan Unkapanı çamurunda kışın en şiddetli zamanında dolaşır, pabucunun üzerine değil, topuğuna bile bir zerre çamur sıçramazmış.

Yetmiş Kuruş Dede, bir gün Dördüncü Murada:

— Revanı yedi günde alıp yine vereceksin, demiş, gerçekten de Revan yedi günde fethe edilmiş, fakat yine elden çıkarılmıştır.

Mehmet Halit BAYRI

halk türkülerini, halk eğlencelerini tanıtan vesiledir.

Yurdumuzda da yer yer folklor araştırmaları eksik olmamıştır. Şimdiye kadar «Halkbilgisi Derneği'nin, gerek «Halkbil Haberleri», «Ülkü», «Folklor Postası», «Türk Folklor Araştırmaları» dergilerinin, gerek Ankara ve gerekse İstanbul Konservatuarının zaman zaman gösterdikleri faaliyet u tulmamalıdır. Fakat son zamanlarda bütün bunlara rağmen «Türk Folklor Araştırmaları»nın gayreti hariç, folklor çalışmalarımız hiç kaybetmiştir.

Bütün bu araştırmalar, Anadolu'nun toprak altı madenlerini arayıp bulma endişesine kızıyan bir toprak üstü kültür madenlerini bulup meydana çıkarma hareketinin tezahürlerinden başka birşey değildir.

Folklorculuk, Ondokuzuncu asırda ya ilmi mahiyeti haizdi. Yirminci asırda içtimai ve siyasi bir ehemmiyet de kazanıyor. Şimdiye kadar her halk, kendisinin halkbilgisine daha yade ehemmiyet verdiğini, kendi folkloru daha zengin, daha canlı ve bereketli olduğunu iddia etmektedir. Slav kaynaktan gelen halklar, kendilerinin felsefesine göre, bütün dünyadaki halklar içinde en zengin folklor hazinesine sahiptirler. Rus ve Çek folkloristleri bu millî lâadadırlar. Buna mukabil şimal halkları, hassa Almanlar, kendi halk mahsullerinin, yalnız Cermen ve Alman ruhunu değil, bütün şeri ruhu ifade ettiği fikrindedirler. Onlara göre başka halkların folkloru kurumuş, solmuş, yorulmuş, suyu çekilmiş bir mahsuldür.

«Yetmiş kuruş» sözünden başka bir şey söyleyemiyerek Kopçalı çakşırı, Çekirdekli kaputu, Boşnak pabucu, kapanice ve serhadli dolmalar giyip «yetmiş kuruş», diye diye gezermiş. Şurası gariptir ki, İstanbulda o zaman meşhur olan Unkapanı çamurunda kışın en şiddetli zamanında dolaşır, pabucunun üzerine değil, topuğuna bile bir zerre çamur sıçramazmış.

«Yetmiş kuruş» sözünden başka bir şey söyleyemiyerek Kopçalı çakşırı, Çekirdekli kaputu, Boşnak pabucu, kapanice ve serhadli dolmalar giyip «yetmiş kuruş», diye diye gezermiş. Şurası gariptir ki, İstanbulda o zaman meşhur olan Unkapanı çamurunda kışın en şiddetli zamanında dolaşır, pabucunun üzerine değil, topuğuna bile bir zerre çamur sıçramazmış.

İlmi fikirlere siyasi tarafgirliğin nasıl essir olduğunu gösteren bu mülâhazaları retmekten maksadımız asrımızda folklor tezekkâtının ilmi, siyasi ve içtimai ehemmiyetini

nin nasıl birbirine muvazi olduğunu göstermektedir. Meselâ cenup Türklerinden bir kısmının milli hudut dışında kaldığını gören Türkiye'de, Antakya ve Urfa ve bütün cenubi Anadolu folklorunun nasıl müşterek bir kaynaktan geldiğini gösterecek Türk folklorcusu, bir taraftan folklor sahasında ilmi bir dâvayı ispat edecek, diğer taraftan siyasi bir meselenin haliline ilim yolile yardım eyliyecektir.

Fransızların «kültür» sahibi olmayıp yalnız «medeniyet» sahibi olduklarını söyleyen Alman folklorist ve filozoflarının mütalâaları, ilk dünya harbinden önceki Fransa için bir dereceye kadar belki yerindedir. Fakat daha sonraları Fransada folklor ilmi sahada olduğu kadar amelî ve içtimâî sahada da ehemmiyet kazanmağa başlıyor. Bu ehemmiyetin iki nişanesine işaret etmek isterim.

Fransanın muhtelif mntakalarında folklorik hareketler uyanmağa başlıyor. Son zamanlara kadar yalnız Pariste «Etnografya Cemiyeti» nin idare ettiği ilmi folklor faaliyeti vardı. Şimdi yer yer hareketler ve cereyanlar görülmüyor. Bunlardan biri Paris belediyesinin himaye ettiği «Paris Folklor Cemiyeti» dir. Her zaman sık sık toplanan cemiyet kongresi, aynı zamanda pek canlı ve sürekli folklor bayramlarına vesile olmaktadır. Paris Folklor Cemiyetinin kongresinde yükselen sesler, «folkloru diriltme» siyaseti etrafında toplanmaktadır.

Vaktile Pariste kapanan bir halk lokantası, Fransız gazetelerine ehemmiyetli bir folklor endişesi aşıladı. Cenup Fransasının mutfak âdetlerini Pariste Parislilere ve şimal Fransasına tanıtan ve müstahzaratını yedirten Nine ismindeki lokanta, yapılış, süslenme, konuşma, gelenleri karşılama gibi bütün hallerile cenup Fransasından kopmuş bir parça idi. Lokanta on, on beş kişilik bir müşteri alabilecek şekilde olduğundan burada yemek yiyebilmek, burada cenup şarkularını dinlemek, cenuplu garsonların hizmetinden mütehassis olmak, cenuplu patronun iltifatlarına nail olabilmek, birkaç gün evvel telefonla alınacak söze bağlıydı. Fransayı ecebi bir dostuna tanıtmak isteyen her Fransızın aklına Nine gelir; Nine'e götürülen ve orada bulunan bir yabancıya Fransayı tanıtmak için söz söylemeğe lüzum yoktur. Lokanta, duvarlarla, resimlerle, yemeklerle, mobilyasile, şarkılarile, elbiselerile bütün cenup Fransasının bir aynasıdır. Burada garsonlar ya-

bancıya yemek getirirken cenup lehçesile konuşurlar. Her getirilen cenup yemeği müşteriye:

— Ye yavrum ye! Can boğazdan gelir (1). diye sunulur.

Nine, yalnız yemek için gelenlere mahsus değildir. Folkloristler, mücerred araştırmalarının müşahhas mukabillerini burada görürlerdi. Yemek zamanları haricinde burası, canlı bir müze halindeydi. Birçok Fransız folkloristleri, ilhamlarını bu lokantadan almışlardır. Onun içindir ki her nedense kapanan Nine ile Fransız folklorunun yaşayan bir hazinesi kaybolmuş demektir. Bu itibarla Fransız gazetelerinin teessüfleri daha çok devam ederse kapanan Nine yerine bir başkasının açılması gecikmiyecektir!

Ziyaeddin FAHRI

(1) «Can boğazdan gelir» sözü, türkçenin in-siyakına göre yapılmış bir tercümedir. Cenup fransızcasında bunun mukabili şudur: «Allons, mangez, mangez! C'est le ventre qu porte les jambes! Haydi yiyiniz, yiyiniz! Bacakları taşıyan karındır!»

SEN BİLİRSİN

Nekadar arzum varsa,
Cümlesini bilirsin.
Gönlüm neyi ararsa,
Bir sen verebilirsin..

Bu halet bilmem neden
Seni görmesem de ben
Her zaman her yerde sen
Beni görebilirsin..

Gönlümdeki sızıyı,
Ömrümdeki acıyı
Aklımdaki yazıyı,
Bir sen silebilirsin..

Demeye dilim varmaz,
Demesem gönlüm durmaz,
Ne kadar söylesem az,
Bunu bir sen bilirsin..

Abdullah Erdoğan

Mâniler

— 3 —

55
Köprü'nün altı çiçek
O çiçek biçilecek
Benim sevdiğim güzel
Yarın bürgün ölecek

56
Ahırlarda idare
İtmem sana müdare
Şimdiki kızlar fındıklı
Nerden alsın fikare

57
Gemi geliyor gemi
İçi dolu çamaşır
Benim sevdiğim kıızı
Gören gözler çamaşır

58
Kara poşu dürdün mü
Sağ yanına döktün mü
Daha ben genceciğim
Sen belini büktün mü

59
Mezarlıkta kuyu var
Zemzem gibi suyu var
Hiç kapıdan gitmiyor
Biraz aptal huyu var

60
Anne ben derviş miyim
Karalar giymiş miyim
Ben sevdim eller aldı
Anne ben ölmüş müyüm

61
Dam başında su duru (r)
Oğlan mendil yuduru (r)
Oğlan cahil kız cahil
Şimdi bunlar kuduru (r)

62
Karşıda çatal kapı
Üstünde keser sapı
Ben yarımı yitirdim
Ararım kapı kapı

63
Çarşıdan aldım lâhana
Kırdım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle cazı kaynana

64
Dağı duman olanın
Hali yaman olanın
Ağız bal koynu cennet
Sevdiğini alanın

65
Mendilim benek benek
Ortası çarkı felek
Yazı birlik geçirdik
Güzün ayırdı felek

66
Mendil mendil üstüne
Bu mendilin aslı ne
Ben de mendil olaydım
Kara kaşın üstüne

67
Aya bak, yıldıza bak
Kaş kara gözüme bak
Eller ne derse desin
Sen benim sözüme bak

68
Kahve sürdüm kurula
El vurmam durula
Beni yârden ayıran
Sol böğründen vurula

69
Karşıdan yâr geliyor
Yeleği dar geliyor
Elinde allı mendil
Ne hava dönderiyor

70
Çarşıdan aldım bakır
Yavru gözlerin çakır
O çakır gözlerine
Kurban olsun bu fakir

71
Köprüden davar geçer
Kasaplar toklu seğer
Seni düzünün kıızı
Ne gelir ne vazgeçer

72
Caminin ezni yok
İçinin düzeni yok
Dolaştım İnevinin
Yarımdan güzeli yok

Tophyan: İMAMOĞLU İsmet

73
Sarı kavun dilimi
Uçurdum bülbülümü
Çıksam dağlar başına
Arasam sümbülümü

74
Deve geliyor deve
Kangalı geve geve
Yatmış yarım uykuya
Kaldırdım seve seve

75
Kahvenin telvelisi
Oldum yatak delisi
Güzel üç türlü olur
Sevilir cilvelisi

76
İstanbul bucak bucak
İstanbul yıkılacak
Benim sevdiğim kıızın
Saçı gelir bir kucak

77
Kara kazan kapağı
İçi helva topağı
Şu oğlanı sorarsan
Bizim evin köpeği

78
Bağa girdim üzümüne
Çubuk değdi gözüme
Çubuk gözün kör olsun
Yâr göründü gözüme

79
Yük üstünde halıyım
Halının ben dalyım
Kurban olayım güzel
Ben çirkin harcı mıyım

80
Kara tavuk gagası
Terzilerin makası
Bana türkü vuruyor
Kümeslerin tıkası

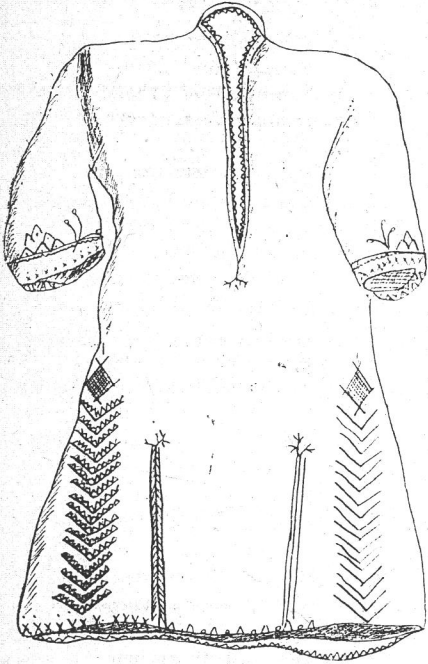
81
Hay hesele hesele
Sen bir ordan sus hele
Ağzın dilin yok mudur
Bir türlü de sen söyle

Türkmen Etnoğrafyası

Yazan: Ali Rıza YALGIN

VIII — KADINLARDA GİYİM

Şimdi, birbirlerinden hiç ayırdı olmyan Karakeçili ve Kızılkeçili Türkmen kadınlarının giyimlerinden incelemeler yapabiliriz:

Bir kadın iç göyneği

A) Uludağın kadınları, ufak değişikliklerle bütün Türkmen kadınları gibi giyinirler. Uludağda yapılan en iyi kadın elbiseleri Karalar köyünde dikilenleridir. Uludağ kadın kıyafetleri Türkmenler arasında Sakarya vâdisi kadınlarıyla sıkı benzerlikler de göstermektedir.

B) Orhaneli obaları arasında kadınların iç donu yoktur. Onlar, on arşın u-

zunluğunda topuklarına kadar sarkan renkli bir şalvar giyerler. Bu şalvarın adı tam Türkçesi olan «Ton»dur.

C) Donun üzerine «Uzun köynek» denilen bir fistan giyilir, bu entarinin etekleri sağlı, sollu 30 santim kadar yırtmaçlıdır. Bunun bezleri kendi çolha tezgâhlarında dokunur. Gençler bu geysinin etek ve kol ağızlarıyla yakalarını Macar ve Romen millî giyimlerinde olduğu gibi nakışlarla süsliyerek şalvarın üstüne giyerler.

D) İşlemeli gömleğin üstüne «Üçetek» entari giyilir. Entarinin arka eteği sarkar fakat yanlara düşen etekler hafifçe bele iliştilir, bu suretle şalvar, uzun gömlek, hepsi de ayrı ayrı gözüktür.

E) Bir Acem şalı yahut kendi dokumalarından şal taklidi bir dörtgen kuşak yarım üçgen edilerek katlandıktan sonra belin arka tarafına atılarak iki ucu göbeğin üzerine düğümlenir. Bu kuşakların dört çevresi ekseriya püsküllerle süslenir.

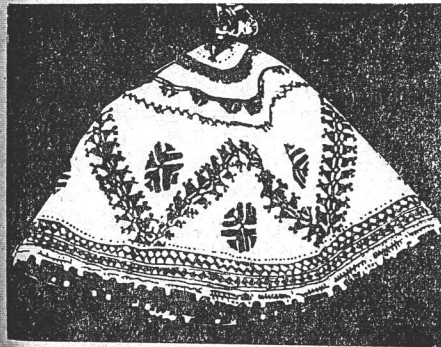
F) Açık kalan öne «Peşkir» çok süslü dokuma bir dörtgen önlük, kolana geçirilerek bağlanır. Bütün Balkanlarda ve Macarlarda futa olarak kullanılan bu önlükler Uludağ Türkmen kadınlarının ta ezelden giyimleri arasındadır.

H) Peşkiri bağliyan kuşağın adına «Kolan» derler. Bu kolan «Kontezkâh»ında dokunan gayet cicili, bicili, incikli boncuklu ve bol püsküllü olur. Uçları belden aşağı uzanarak bağlanır. Şaldan aşağı sarkan püsküller kadınlara uzun saçlı imiş gibi ayrı bir çeşni ve cazibe verir. Çok püsküllü olan bu kolana o-

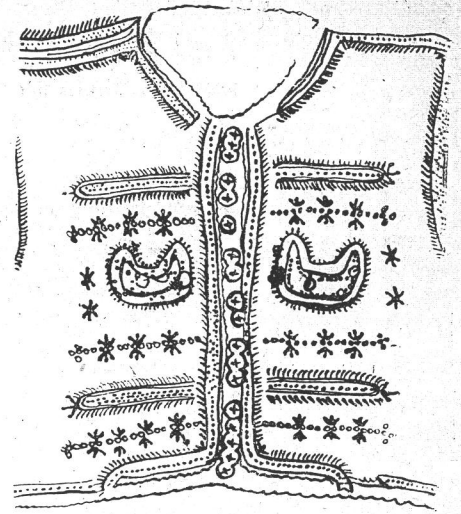
nun için ayrıca «Tokurdaklı kuşak» ta denir. Bunların üstlerine işlenen motiflere «Sokak ve Koç boynuzu» denir. Bu dokumaların ana motifi «Koç boynuzu» adını alır. Bu iki motiften biri koç boynuzlu en uğurlu ve makbulüdür.

K) Türkmen kadınlarının pek mühim giyim eşyalarından biri de geysileridir. Türkmen kadınları umumiyetle «Fes» giyerler. Bu fesler ya bildiğimiz kalıplı feslerden veyahut keçe külâhlardan yapılır. Buna hem fes ve hem de takke denir. Kalıplarının bozulmaması için feslerin içine müdevver bir tahta veya kasnak yerleştirilir. Üstüne ve kenarlarına altın (gibi olan), parlak boncuk pul ve çavdar sapından örülmüş tezyinat takılır. Çukurovada bütün bu tezyinat hâlâ altın ve gümüş paralardan teşekkül eder. En iyi altınlı fesler Maraş'ta bulunur.

L) Yazma: Takkenin üzerine atılan beyaz renkli ve koyu renkli çemberlere «Yazma» denir. Bu çemberlerin beyazlarını kızlar, renkli ve çok süslülerini gelinler, koyu renkli ve siyaha yakın olanlarını ihtiyar kadınlar kullanırlar. Bunun için Türkmen köylerinde kız ile gelini tanımak bu sayede kolay bir iş

Delikanlıların giydiği Arakçın (Terlik)

Delikanlıların giydiği kısa göğüsük

sayılır. Çukurovada bu âdet daha etraflı ve daha mufassaldır. Orada dul kadın ile, evlenmek isteyen ve evlenmek istemiyen dul kadınları tanımak için dahi ayrı ayrı tuvalet farkları vardır.

M) Papuç: Kızlar kırmızı papuç ve bütün Türkmen'lerde olduğu gibi gelinler sarı çizme giyerler. Bu çizmelerin altına bir de topuksuz terlik giymek âdettir. Bu terliklerin Uludağda adına çetik, Kayseride tetik, Çukurovada çizme ile birlikte edik denir.

N) Sokağa köy arasına (bilhassa büyük köylerde ve kasabalarda) çıkılırken manto gibi baştan giyilen kara renkli ve kalın dokumalı bir uzun etek entari vardır. Bu entarinin adına «Kıvrak» denir (1). Kıvrak giymiş kadınların iç giyimlerini görmek mümkün değildir. Baş giyimlerini saklamak için de ayrıca «Perde» adında renkli bir büyük çember başa örtülür.

(1) — Bursada Saya denir.

Mirzacan Bey

GENERAL VALERYAN GİRİGORİVİÇ MEDETÖF

Yazan: Raci DAMACI

Türk edebiyatının güzelliği, Türk şiir ve sanatının ahenk ve inceliğini ve bilhassa halk şiirinin ne olduğunu ve hangi kuvvetten doğduğunu hakkıyla bilmeyen ve anlamayanlar olabilir. Lâkin çok iyi bilip, anlamamazlıktan gelenlerin de gün geçtikçe çoğaldığını görüyoruz.

İşin kötüsü: Bunlar, bu âcizleri yetmiyor-muş gibi, üstelik halk dili, halk edebiyatı ve halk şiirini beğenmemeliğe yelteniyorlar ki, bu bizim için çok acı oluyor.

Halbuki, gerek edebiyat, şiir ve sanatımızda güzellik ve inceliğini derinden derine tetkik edip anlayan ve hayranlıklarını saklayamayanlar pek çoktur. Bunu, yazmakla bitiremeyiz. Bu hakikati takdir eden, seven ve hayran olanlar yalnız Türkler değildir. Ecnabiler de takdir etmektedir.

İşte bunun bir misali olarak Azerbaycan Türk Tarihi Edebiyatında yer almış ve şöhret kazanmış olan şair «GENERAL VALERYAN GİRİGORİVİÇ MEDETÖF»u gösterebiliriz..

Ondokuzuncu asrın başlarında yaşayan ve Karabağın Çanakçı köyünden olan bu şair, Türk edebiyatını ve bilhassa Türk şiirini o kadar sevmiş ve o kadar benimsemiştir ki, ana lisansı olan Ermeniceden başka Rusça, Türkçe ve Acemceyi çok iyi bildiği halde hepsinden ziyade sevdiği ve hayranı olduğu Türk dilinin, Türk edebiyatının ve bilhassa Halk şiirinin tesiri altında kalarak, bütün şiirlerini Türkçe ve en çoğunu hece ve Halkağzı ile yazmış ve mahlâs olarak adını da «MİRZACAN BEY» olarak kabul etmiştir. İşte bir tanesi:

Boynu buruk varıp yarın köyüne,
Derd-i dilim söyle yâre benefşe (1).
Yüzüme bak relg-ü ruyum her ne var,
Arz et ona o hunhare Benefşe.

Neylesin ben gibi fakir andelip,
Sen benefşe olsan, o güle habip,
Eğer sen de bana olasan rakip,
Ömrün, günün geçişin kare Benefşe..

Bundan artık yoktur sana bir cevap,
Lâyık değil etmek âşike azap,

İstersen edesin dünyada sevap,
Eyle «MİRZACAN»a çare Benefşe..

Asker olduğu ve generalliğe yükseldiği halde Çarların ve Kinyaz (2) ların sarayından ziyade halka sokulduğu ve devrin debdebe ve ihtişamını bırakarak, halkın samimi meclislerine girdiği ve orada hakiki güzellikleri görüp benimsediği görülüyor.

Bakınız ne güzel bir ilhamı var:
Dağıtır aklımı, alır canımı,
Her bakanda o mestane gözlerin.
Çekiptir üstüme Hançer-i hunriz,
Batacaktır meğer kane gözlerin.

Bilirim bilüptür gamın, izzetin,
Koy çekmesi hiç şatlığın minnetin,
Çünkü bilmiş ağlamanın lezzetin,
Koy ağlasın kane kane gözlerin.

Eylersin ahirde sen beni «Sanan» (3)
Dönerim dinimden veresin ferman,
Bilirsin edecek canını kurban,
Baksa eğer «MİRZACAN»a gözlerin..

Türk şiirini sevdiği kadar Türk âdap, ah-lâk ve ananesine de hayran olan şair; her hususta Türklerle birleşmiş, her yerde ve her mecliste Türklük ve Türkleri medhü senada tereddüt etmemiştir. Fikir ve hissiyatında Türk efkâr ve hissiyatını taşımış ve hiç bir zaman Türk haklarını korumaktan çekinmemiştir.

Bu yüzdendir ki, Millet ve Dindaşları bir çok yalan ve iftiralarla — bizde de olduğu gibi— şairi saraya kadar jurnal ederek zindanlar, da çürüttükleri halde; o, fikir ve insani duygularından ayrılmıyarak kendisine fenalık yapanları sitayişle yad etmekten geri durmamıştır.

İşte bunun da bir misali olarak zindanda yazdığı bir şiirini aşağıya alıyorum:

Bir böyle eyyamda, böyle zamanda,
Gamgin günlüm nice bunda şad olsun.
Bunca zulüm, bunca sitem, siyaset,
Bes deği mi yâr da benden yâd olsun..

Ne bir hemdert, ne bir dost var bükâne,
Temam aşınalar oldu bigâne,
Saldın âhir felek beni zindane,
Koymadın gussedan can azad olsun..

Rizenin Köylerinden

Cumhuriyet Gazetesinin 1949-1950 yılı Yunus Nadi mükâfatını kazanan «Rizenin Köylerinden» isimli «Bir memleket yazısını» memleket renklerle örülmüş orijinal bir yazı olması dolayısıyla sütunlarımıza aynen naklediyoruz.

Yazan: Zeyyad SELİMOĞLU

kapar. Bir garip kaderdir bu: Böyle gelmiş, böyle gider.

Sabah sabah inmişiz «yaliya», elimizde dinamit ve kibrit, atıldık sulara... «O binam» kolunu yukarıda tut; islanmasın kibritler, dinamitler... Karşı kayaları gördün mü, provamızdaki kayaları? «Viya böyle..» Şinirli, kuvvetli ellerinle yapış kayalara, çek kendini yukarı; çıktık... Açık renk gözlerin «çeşçindir», deler geçerler Karadenizi, dibe kadar inerler. Gözlerini dipte unutma kardeşim, aman dipte unutma gözlerini... Ne gördük? Rizeli denizde ne görürse onu: Balıklar. «Ha buriya bir suri» kibriti yak, ateşle dinamiti, çabuk fitil tükenmeden... Karadeniz midir bu sallanan, deniz göğemi çıktı? Rizeli dinamitle dağları, kayaları atmaz; Rizeli denizi atar dinamitle.. Deniz yağmur oldu, gene denize indi. «Oyy baluklar» sersemlediniz, bir baygınlık çöktü üzerinize, koyuverin kendinizi, çıkın suyun üstüne. Yüzmeği uşaklara bırakın balıklar onlardan öğrenin yüzmeyi... Bir, iki, beş, on, yirmi... Dinamitle bayılan balık elle tutulur, hem yüzer-

Feleğin âdli yok, dünyada divan,
Dahi gelmez sağlığuma bir güman,
Bend'e (4) düşüp ne hak yere MİRZACAN,
Sebep kârin evi koy abat olsun..

Şairin ölümü; Kafkas Türklerine ve bilhassa Türk şairlerine çok derin tesirler yapmıştır. Devrinin bütün şairleri onun ölümüne birçok ağıtlar yazmış ve aylarca matem tutmuşlardır. Bunların hepsini burada zikretmek mümkün olamayacağından yalnız sağlığında kendisiyle fazla meşgul olduğu ve karşılıklı sitemli, imalı münazaralarda bulunduğu, güzelliği ve şiirleriyle şöhreti olan Halk şairi «PERİ», hanımın bir ağıdını almakla iktifa ediyorum.

Peri hanım diyor ki:
Dünya senin itibarın yok imiş,
Bir haber ver Mirza canı neyledin?
Nice beyler ile, nice han ile,
Gütari hoş ehli canı neyledin?

Nice şehir üste eyledi savaş,
Cari olup sel yerine kanlu yaş,
Felek ettin Tacü tahtını taraç,
Nöker (5) Naip, hanümanı neyledi?

Puç dünya; sende bir yaranan hanı?
Gün begun arturdun şevketü şanı,
Tiflisin sağ eli, serdarın canı,
Viran koyup Dağıstanı neyledin?

O felektir düğün yeri dağlayan,
Ezel şad eyleyüp sonra ağlayan,
Sinesinde şiir, kitap bağlayan,
Sahip zaman gevher gâni neyledin?

Raci DAMACI

- (1) Menekşe.
- (2) Zadeğân, asilzade.
- (3) Tiflisede Tamara adındaki bir gürcü kızına âşık olup dininden dönen şeyh.
- (4) Keleşçe, bağ.
- (5) Hizmetkâr.

sin, hem toplarsın, portakal ağacından portakal koparır gibi... Öğleye balık yiyeceğiz, mısır ekmeği, «muhlama» yiyeceğiz, ve üzerine buz gibi ayranı diktik mi... Balıkla yoğurt? Rizeli balıkla yoğurdu beraber yer de «yabani taş», gibi sapsağlam kalmasını bilir.

Rizenin içerileri.. Az düzlük, çok bayır. Güneşin altında aydınlık mısırlıklar, nefli gölgesi fındık ormanları... Bir fındık ağacının altına uzandık. Başımızın üstü yaprak, başımızın altı el boyu çimen. Havayı kokluyoruz. Nedir bu? Bir ıslıklık, bir türbe serinliği var havada. Rütubetli yerdir bu Rize.. Orman yağmura sevdalıdır, yağmur ormana tutkun, dudak duğa geldi mi bir kere, günler suya doyamaz. Karalar deniz suyunu sevmez; ona gökler taşımaları suyunu... Ve bereket şakır şakır döküldükçe toprağa, ağaçlarımız böyle dakkada bir boy atar, bulutlarla konuşur.

Adım başında su, adım başında kaynak. Sağda ağaç, solda fidan, armut, elma, portakal mandalina, «karamiş»... Şu kokulu üzümü başka yerde bulamazsın. Ne çavuştur, ne yapıncağ.

Burayı da geçelim. «Deremenler...» Rizenin kalbi değirmenlerinde çarpıyor kardeşim.. Hani kanatları deme... Suyun rüzgârdan bol olduğu yerde kanatları ne yapalım? Bizim «deremenlerin çarkını buz gibi sular döndürür; ve «kari»larımız çıplak ayaklarıyla sivri taşlara basarak değirmene mısır öğütmeğe giderler. Rizeli kadın hakkını helâl etmedikçe Rizeli erkek denize açılmasın. Karada yalnız kadındır çalışan... Sabah erkeğinin ayaklarını yıkamakla işe başlayıp «kebre», çuvalından mısır çuvalına kadar, her yükü taşıyan onun sırtı... Erkek denizle boğuşurken kadın toprakla di-dişir Rizede.. Çocuklara kim mi bakar? Çocuklara dağlar bakar, taşlar bakar. Çocuk kendi kendini büyütür, kendine dadılık eder. «Sarı kız» in çocuğile uğraşmaktan kendi çocuğumuzu gözetmeğe vaktimiz mi var bizim? «Sarı kız» inek adı... Ve ineğin yavrusu insanın yavrusundan ağır basar Rizede...

Güneş devrildi. İkinci vakti. «Hoca efendi» dut ağacının tepesindedir şimdi. Sol elile bir dala tutunup sağ elini kulağının yanına götürmüştür. Minarenin olmadığı yerde dut ağacına minare derler; ve «came», iki odalı, fakir bir binadır. Namazdan sonra kerevetlere dizilip a-

ğalar hoşbeş ederler. Karamişlerin meyvaya geç düşmesinden, Hüseyinin kızı Aysenin değirmen yolunda gördüğü periye kadar, köyün başından geçen bütün macera kendini burada anlatır. Ve meşhur sınır kavgası hikâyeleri: «Dedum ona, dedi bana..» Bir de bakarsın avucum genişliğinde toprak saniyenin içinde iki kardeşi kanlı bıçaklı edivermiş. Toprak hırsı ve hırsızlı... İkiisi birbirini tamamlıyor Rizede...

«Came»yi geride bıraktık. Bayırlar dik olur ama, «Meti'nin bayırı» diklikte tek. Burada uşaklar çiftiye doğrultup kuşları uçarken gözünden vururlar: Sarıkuş, kiliççiha, trivona...

Tombul, yağlı bir kuş var ki onun hikâyesi bambaşka. Bildircini biz kıyılarda bekleriz. Ağla tutulan yalnız balık mıdır? Kuş da tutulur ağla... Kıyı boyunca çiftler çiftler direkler dikilip arasına ağı gerer ve ismine «nefel», dersin. Sonra oturup bir kayanın üzerine, sabahın alaca karanlığında. Kısmetini kollarsın. Karadeniz, ekmeğinin anası deniz, şimalden üfürmeğe koyuldu mu bildircinleri, «nefel» ler sevinçten horon etmeğe başlar ve kuyruksuz. semiz hayvancıklar üçer, beşer, dökülürler torbaya. «Oyy kurban olayım seni verene...» Gökten kuş yağdırırsın da nasıl adını anmam?

Gece indi indi de köyümüze yaslandı. Rizenin köylerinde geceler çakalların sesinde ağlar ve karanlıklar perde perde gerilip ulumalar başladı mı, dolgun etli, sarışın mısırları bir deşettir, bir ürpermedir alır. Ama bu gece çakal sesleri kemeçe sesleriyle boğulacak. Bu gece düğün var köyümüzde, kardeşim... Düğün demek horon demektir; ve horon, siyah dar «zıpka»ları içinde yedi sekiz uşağın elele verip kendini kaybetmesi, kendini bulmasıdır. «Oyy kemaneci, sık vur, sık vur» da rüzgârda yaprakınan yelkenler gibi titresin uşakların omuz başları. Kardeşim, bu «atlama» lar, «salamalar», «sürmene», ler sabahlara kadar sürüp gidecek. Bu gece köy baştan aşağı horonum der de başka şey demez. Biz bakalım, düşelim yollara, vakit erdi, sabaha erken deniz yolu... Horonları, uşakları arkada bıraktık da gidiyoruz. Portakal ağaçlarının arasından kemeçe sesleri süzmece geliyor artık. «Kemanemün telleri» nde Rize midir bu konuşan kardeşim. Rize mi bağıryor peşimizden?

Zeyyad SELİMOĞLU

A Y I N O L A Y L A

MİLLÎ OYUNLAR FESTİVALİ — MİLLETLERARASI BEBEK SERGİSİ —

KIZ TEKNİK ÖĞRETİM PAVYONU

MİLLÎ OYUNLAR FESTİVALİ

Türkiye Millî Talebe Federasyonu D ü n y a Gençlik Birliği (W. A. Y.) İstanbul Konseyi Tertip Komitesi tarafından neşredilen ve bir nüshası da dergimize gönderilen bir basın bültenine göre, İstanbul'da bir «Millî Oyunlar Festivali» tertiplenmiştir. Haber aşağıdadır:

«Geniş bir program dahilinde senelerdenberi yapılamayan milli oyun gösterilerimiz için, Türkiye Millî Talebe Federasyonunca zengin bir program hazırlanmaktadır. Ağustos ayında WAY konsey toplantısı dolayısıyla yurdumuza gelecek ecnebi delegeler şerefine 17 Ağustos'ta İstanbul Spor ve Sergi sarayında

(Türk milli oyunlar festivali) verilecektir. Bu festival için aylardanberi Federasyon azası Hilmi Bıçkın'ın riyasetinde devam edegelen hazırlıklar sona ermek üzeredir. Tesbit edilen programa göre festivale 10 dan fazla mahalli ekip iştirak edecektir. Bunlar arasında, Bursa, İzmir, Soma, Erzurum, Kastamonu, Karadeniz, Konya ekipleri de vardır.

Dünya Gençlik Birliği İstanbul konseyine kalabalık gruplar halinde gelen delegasyonlar da festivale milli kıyafetlerle iştirak ederek milli oyunlarını oynayacaklardır. Fevkalâde rağbet göreceği anlaşılan festival, 17 Ağustos'tan başka, gene Spor ve Sergi sarayında 19 Ağustos cumartesi gecesi tekrarlanacaktır. Ekiplerimiz, milli kıyafetlerimizle İstanbul'da bir geçit resmi de yapacaklardır.

MİLLETLERARASI BEBEK SERGİSİ

Bu seneki İstanbul sergisinin en büyük hususiyeti hiç şüphe yoktur ki, Kızılay tarafından Spor ve Sergi Sarayında açılan «Milletlerarası

Festivale iştirak edeceği bildirilen davulcu Mahir Karayılan

Bebek Sergisi'dir. Bu sergiye bütün milletler kukla, bebek ve küçük mankenlere giydirdikleri milli kıyafetlerle iştirak etmişlerdir.

Bu vesile ile Türk pavyonlarının zenginliği ve kıyafet üstünlüğü bariz bir şekilde göze çarpıyordu. Ancak bir etnograf tarafından bin bir emekle meydana getirilebilecek zerafet ve orijinallikteki kıyafetler, ziyaretçileri saatlerce meşgul etmiştir. Bilhassa Azize Ayrılın Sadrazam ve Mevlevileri; Eleni Potessarunun Mehter Takımı ile Falakası; Semih Diğsoy'un Gazi Osman Sultan Han'ı; Selma Saranın Bolulu, Sungurlulu, Büyükannem, Onyedinci asır Türk Kadınları ve Yalvaçlısı; E. Germenin oduncu, simitçi, Bektaşî şeyhi, mangalbaş, Nasreddin Hoca, Aydın Zeybekleri ve Ağababası; Nimet Demirbağın Bektaşî, Yaşlı Kadın ve feraceli kadınları ile Zehra Müfit Saner'in davulcu, haminne, iş işleyen genç kadını büyük takdir toplamıştır.

Bizim teklifimiz, Millî Eğitim Bakanlığının

“Sümmânî, Hakkında

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Haşim Nezihi Okay'ın (Sümmânî - Hayatı ve Şiirleri) adlı eserini sayın Hikmet Dizdaroğlu, bu sütunlarda (sayı: 10-11) vukufu tenkit ettiler. Sayın Dizdaroğlu'nun yerinde tenkitlerle iştirak ettiğimi söylerken bazı hususların onun da gözünden kaçmış olduğu görülmüyor. Bu bakımdan ben de birkaç noktaya işaret etmek istiyorum:

1 — Yaş bahsinde Dizdaroğlu iddiasını isbat için eserin 53. parçasını ileri sürerken 60 numaralı şiirin ikinci kıt'asındaki aynı mısra'dan bahsetse idi, delillerini arttırmış olurdu. Yine 65 sayılı parçada da «Tarih 89, aşkım âşikâr — Kudretin rahından olmuşum güzar» beyti de gösteriyor ki Sümmânî 89 tarihi üzerinde ehemmiyetle duruyor. Bu tarih onun hem doğum hem de (dilinin açıldığı) yılı belli ediyor. Demek ki, on bir yaşında iken malûm rüyasını görmüş ve ilk mahsullerini vermeğe başlamış. Bu sebepten şair için 89 yılı manevi doğum tarihi oluyor. Aynı sebepten doğum tarihini doğrudan doğruya söylemiyerek bu başlangıçtan hareketle bildiriyor. Bu cihet çok mühimdir.

Onbeş sene önce Erzincan'da kaydettiğim, 60 numaralı parçanın değişik bir suretinde de (Sene 89 on bir yaşında) mısraı vardır. V. bu mısra' ile başlamaktadır.

Netice olarak diyebiliriz ki, 89 tarihi doğrudur. Haşim Nezihi, artık bu hususta ısrar e-

bu fırsattan istifade ederek, ileride tesisi muhakkak lâzım gelen Folklor ve Etnografya Enstitüsü için bunları satın almak çarelerini aramasıdır.

KIZ TEKNİK ÖĞRETİM PAVYONU

İstanbul sergisinin en enteresan bir köşesi de «Kız Teknik Öğretim Pavyonu», idi. Burada teşhir edilen el işleri, oyalar, nakışlar, kıyafet, resim ve modelleri, genç neslin eski kıyafetlerimizi nasıl bugünkü kıyafetlere ana unsur olarak soktuğunu bariz bir şekilde göstermektedir.

Genç kızlarımızı ve onların değerli yetiştiricileri «Kendimize dönüş» prensibine dayanan öğretmenlerini tebrik ederiz.

İhsan HİNÇER

demez, sanırım.

2 — Kronoloji bahsinde (sayfa 7) düşülen hata yalnız Muhibbi'de değildir. Sümmânî'nin Celâlî ile de tanışmasına imkân yoktur. Celâlî (1815-1863) öldüğü zaman, Sümmânî, nihayet iki yaşında bulunuyordu. Sayın müellif bu cihetleri kontrol etmemiş, şairin 81 sayılı parçasındaki (Tapşur Celâlî'ye emanetimiz) mısraına aldanmıştır. Halbuki, bu, Ziya Paşa'nın Bağdatlı Ruhî'ye gönderdiği selâm kabilinden tamamen manevi bir (tapşurma)dır. Bu cihet böylece aydınlanınca 27 ve 81. sahifelerdeki notlar da tamamen yanlıştır.

3 — Sümmânî'ye ait olmayan parçalara şunları ilâve etmek mümkündür: 11 ve 71 sayılı parçalarda mahlâs bulunmadığına göre Sümmânî'ye aidiyeti yalnız rivayete dayanıyorsa hataya düşmek mümkündür. Çünkü, ekseriya söyleyiciler, araştırmacı bir şeyden haberi yok sanarak en meşhur şiirleri bile başkasına veya kendilerine maletmekte beis görmezler. Meselâ, Nevşehir halkevi yayımlarından, Cemal Bakînin (Nevşehirli Halk şairi Yahya-Sinan Matbaası ve Neşriyatevi - 1946) eserinde (iki evli destanı, s. 10) Yozgatlı Hüznî Babanın, (Tenbellik, s. 24) ve (Bir Hiciv, s. 31) muhtelif kimselere isnat edilen anonim birer mizahî parça olup, Âşık Yahya bunları kendine malederek Cemal Bakî'yi fecî şekilde aldatmıştır.

4-16 sayılı parça da eksiktir. Esasen bu parçanın birinci kıt'asının kafiye düzeni tetkik edilince, birinci kıt'a olamayacağı kendiliğinden meydana çıkar. Malûm olduğu üzere birinci kıt'aların ikinci ve dördüncü mısraları birbiri ile kafiye olması şarttır. Aynı zamanda bağlama mısralarında rediften önce kafiye yoktur. Diğer taraftan notta işaret edilen rüya ve âşık olma hâdisesi ile hemen hemen hiç ilgisi yok gibidir. Bütün bunlar bu parçanın hâdis, lisan, şekil bakımlarından büyük tahrife uğradığını göstermektedir.

Bu bakımdan bendeki, daha düzgün olan ve hâdiseye tetabuk eden dokuz kıt'alık şiiri neşirde fayda görmekteyim.

Yatarken gaflette, gönül mihnette,
Uyandım kırkların sadası tek tek,
Cemâlin şavkından, gönül yolundan
Seyrettim, üçlerin nıdası tek tek.

Tetkikler:

Kâtip Türküsü

— 2 —

Yazan: Fikret MEMİŞOĞLU

Nihayet, içlerinden en merhametsizinin tancasından boşanan (dum dum) kurşuniyle Kâtipin vücudu, cansız bir külçe gibi yere serildi. Türküde geçen:

Dum dum kurşuniyle serildi leşim!

mısraıyla bu acıklı halin tasviri istenmiştir. (Leş) kelimesi, insan cesedi için, her yerde kullanılmazsa da, Kâtipin, dört kişi elinde, cansız yere serildikten sonra, cesedinin de hırpalanmasını ifade etmek için kullanılmış olsa gerek. Bazan bu mısra yerine, (Zibillik başında serildi leşim) şeklinde bir mısra söylenir. Bu mısraın işaret etmek istediği şey, zavallı Kâtipin felâkete uğradığı yeri, tahkir içindir. Yoksa Kâtip'e, saygısızlık olsun diye, sarfedilmiş sanılmasın.

Kâtip güvensiz dostunun evinde can çekişirken, annesinden ilk ayrıldığı dakikaları hatırlayarak, ona karşı af dilemek, hayaline sarılmak istedi. Başının

Uyandım gafletten, halim perişan,
Bir nur doğdu, âlem oldu uruşan.
Geldi, selâm verdi üç tek dervişan,
Lisanları güzel, sadası tek tek.

Lisanları güzel eyler niyazi,
Anlarda bulunur ehlin elfazi,
Dediler ki, gelin kılak namazi,
Cem olup, aldılar abdesti tek tek.

Aluben abdest, uyandım habtan.
Aslımı sorarsan hâki türaptan,
Bir hat okumuşam yeşil yapraktan,
Okudum harfini, süresi tek tek.

Okudum harfini zihnim bulandı,
Yârelerim kabuk verdi sulandı,
Baktım çar köşeye, kâdeh dolandı.
Nuşettim badeyi, kadehi tek tek.

İçtim badesini, sürdüm dengini,
Tamam sekiz saat ettik cengini,
Yârin yanağında on beş ben yeni,
Hal halın altında noktası tek tek.

Noktasın görüben eyledim divan,
Ol zamanda gönlüm oldu şadıman.
Öğrettiler, yârin şehri Bedehşan,
Seyrettim, cânânım odası tek tek.

Bedehşan dediğin zevkli, zinetti,
Atası Abbas'tır, mallı, devletli.

ucuna gelen annesinin, mahzun hayaline sarılıp gibi oldu. Zavallı anne, sanki bu felâketi evvelden biliyormuş! Oğlu Top-top yolunu tuttuktan sonra da, gözü arkasında kalmıştı. Esasen enişesinin Kâtibi de yalnız bıraktığı, annesini kırışından, ve yalnız kalınca gitmekten vazgeçeceğini sanışındandı.

Mezre'den başı ağrıyarak, içi kaygu dolu, karanlıklara bürünüp çıkan Kâtip, vücudu delik desik olduğu halde, bir araba içinde bezazlara sarılı olarak Mezre'ye döndü. Döndü amma, cansız, kanlı bir et ve kemik külçesinden ibaret olarak. Vurulduktan sonra, yaşadığı bir kaç dakika içinde, dudağından şu sitemler, acaba hakikaten dökülebildi mi?

İmdada gelmiyor hâin komşular,
Dideğme de değme yaram derindir;
Yaram sağalırsa, Mevlâm kerimdir.

Fakat Kâtipin yarası sağalmadı. Daha derine düştü, nihayet: (Benden selâm edin kefen dikene) diyerek, kendisini çok seven kızkar-

Geldi, ne yatarsın, dedi bir atlı,
Seyrettim dilinde lisanı tek tek.

Sümmânî çekme dünyada elem,
Adamı çürütür derdile verem,
Biziçün kavuşmak dünyada haram,
Levhi kalem böyle vuruldu tek tek.

5 — Haşim Nezihi'nin eserini esas tutarak, on beş sene evvel Erzincan'da bir halk şairinden derlediğim üç parçayı karşılaştırdım. Birini yukarıda verdim, diğeri az değişik olarak kitapta çıkmıştır. Yalnız bir koşmayı kitapta bulamadığım için buraya alıyorum. Şimdilik bu koşmanın Sümmânî'ye ait olduğunu kanı olduğumdan neşirini ilerisi için faydalı buluyorum. Mail oldum bir dilberin kaşına,
Keman kaşa, kaş kemana uygundur.
O keklik sekişli, bir hoş cünbüşlüm,
Dehan lebe, lebe dehana uygundur.
El zan.eyler âşık maşukun öger,
Kendini bilmeyen hatıra değer,
O seksen örüğü topuğu döger,
Gerdan saça, saç gerdana uygundur.
Başım alam gidem kanğı diyara,
O yâr azmeylemez bizim civara,
Sümmânî gel yanma her cahil yâra.
Ben o yâra, o yâr bana uygundur.

Cahit ÖZTELLİ

žeşine selâm bıraktıktan sonra, vefasız dünya-
dan ayrılıp gitti. Kâtibe, annesinden daha
fazla düşkün, Nazlı Bacısı, onun kefenini dik-
tiği vakit acısına nasıl dayanabildi acaba!?

Bu felâket yalnız kefen dikenini, sade anne
ve kardeş kalbini değil, bütün bir memleketin
bağrını dağlamıştı. Kâtibin cenazesi geçenin
sabahında, hıçkıran bir kalabalık önünde, yu-
karı şehir caddesinin başında akan pınardan,
ağır ağır, anbar mahallesine doğru getiriliyor-
du. Bir gün evvel, oğlunun gitmemesi için, an-
ne sitemiyle çınlayan ev, bir gün sonra, henüz
güneş yayılmadan, acı feryatlarla inledi dur-
du. Oğlunu kaybeden anne, saçını başını yo-
luyor; ağabesiz kalan Reşat ve Nuri birbir-
lerine bakıp ağlaşıyorlar; hele Kâtibin nazlı
bacısı, ağabesinin acısına hiç dayanamıyor,
hıçkırma hıçkırma boşanıyordu. Kâtibe kim aci-
madı, kim ağlamadı ki!

Onun zalim kaatillerine hiç kimse (aferin!)
demedi. Anlaşıyor ki, Kâtibin vuruluşu bir
mertlik gereği, bir namus kaygısıyla değil, bir
kaatil duygusuydu. Onun için Kâtibin ru-
nunu söyleten gönüller, kin ve nefretle dolu..

(Di değme de değme yaram derindir)
diye, sızısını saklayan Kâtip, derin yarası ka-
(Yaram sağalırsa Mevlâm kerimdir!)
diye diye, gözlerini yumdu. Kendi öcünü, biz-
zat alamadı, kanun onu gayet çabuk ve faz-
lasıyla aldı. Esasen kanun, öcünü alamayanların
demir pençesi değil mi? Kaatiller hemen yakala-
narak, kelepçelendiler. Halkın lânet ve nef-
retleri arasında, Adliyeye teslim edildiler. On-
lar senelerce cezalarını çekmiş bulunsun, fa-
kat halkın ruhunda, hâlâ Kâtibin acısı unutul-
mamıştır.

Sabahleyin, Harput'a doğru Mezre'den er çl
kan, her yoleu, yıldızların ışıldadığını gördük-
çe, içinde sızı duyar, belki, ufuklara, Kâtibin

kızıl kanı fişiyor sanarak, dağlanıp yürür,
gider, zannederim.

KÂTİP TÜRKÜSÜ

Mezre'den çıktım, ağrıyor başım,
Dumdum kurşuniyle serildi leşim,
Bana sebep olan «Arap kardaşım».

Di değme de değme, yaram derindir;
Yaram sağalırsa, Mevlâm kerimdir!
Mezre'den çıktım, yıldız ışılar,
Kâtibi vürmuşlar, kanı fişilar!
İmdada gelmiyor hâin komşular!

Di değme de değme nar tanesiyim;
Anamın, babamın bir tanesiyim.
Atımı bağladım ben bir tikene (dikene)
Tükettin ömrümü, ömrün tükene!
Benden selâm edin, kefen tikene (dikene)!

Di değme de değme, yaram derindir;
Yaram sağalırsa, Mevlâm kerimdir!
Atımı bağladım nar ağacına,
Benden selâm edin nazlı bacıma,
Bacım dayanamaz benim acıma!

Di değme de değme nar tanesiyim,
Anamın, babamın bir tanesiyim.
(Sara)nın evleri (Top-top)a bakar,
Kâtibi vürmuşlar alkanlar akar!
Bir mahle Kâtibin yoluna çıkar;

Di değme de değme yaram derindir,
Yaram sağalırsa, Mevlâm kerimdir!
Anam yoğurdu mu ayran eylesin,
Çıkıp yücelerden seyran eylesin!
Yoluma bakıp da hicran eylesin!

Di değme de değme nar tanesiyim,
Anamın babamın bir tanesiyim.
Sabahleyin kalktım çantama baktım,
Melül, mahzun alıp atıma taktım.
Anama uymadım, bağrımı yaktım.

Di değme de değme, yaram derindir,
Yaram sağalırsa, Mevlâm kerimdir!

Fikret MEMİŞOĞLU

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.

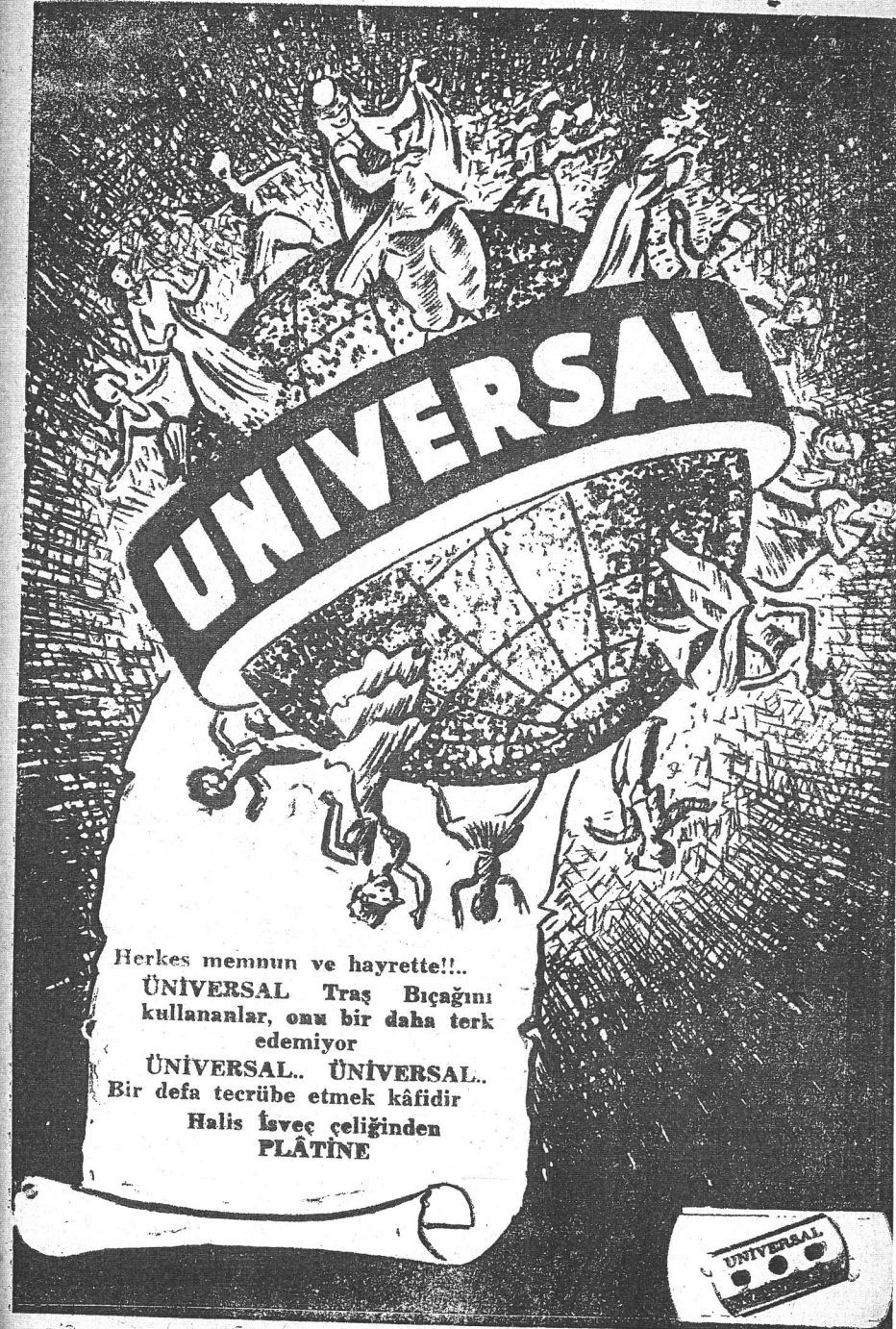
Yurd dışı senelik abone 5 liradır.

Adres değiştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul

Basıldığı yer: M. S I R A L A R Matbaası

Herkes memnun ve hayrette!!..
ÜNİVERSAL Traş Bıçağını
kullananlar, onu bir daha terk
edemiyor
ÜNİVERSAL.. ÜNİVERSAL..
Bir defa tecrübe etmek kâfidir
Halis İsveç çeliğinden
PLÂTİNE